

Blog No: 7
13.03.2026

Muzaffer ERÖKTEM(*)

Geçen yüzyılın başından beri günümüze kadar hemen her yıl çatışmalar yaşandı. Savaşın yol açtığı şiddetten dünya çok kısa sürelerle uzak kaldı. 1900 yılından günümüze kadar vuku bulan savaşlarda 200 milyona yakın insanın öldüğü tahmin ediliyor.

Bu savaşların en kapsamlıları 1914-1918 yılları arasında süren Birinci Dünya Savaşı ile 1939-1945 yılları arasında süren İkinci Dünya Savaşıdır. Birinci Dünya Savaşı sonucunda 10 milyon asker, 8 milyon sivil olmak üzere 18 milyon, İkinci Dünya Savaşı sonucunda ise 20 milyon asker, 40 milyon sivil olmak üzere 60 milyon can kaybı gerçekleşmiştir.

Birinci Dünya Savaşının sona ermesini izleyen dönemde, uluslararası işbirliğini geliştirmek ve barış ve güvenliği sağlamak amacıyla Paris Barış Konferansı ile 10 Ocak 1920de Milletler Cemiyeti (*League of Nations*) kurulmuştur. Milletler Cemiyeti faaliyetlerini ağır aksak 18 Nisan 1946ya kadar sürdürmüştür. Milletler Cemiyeti, Genel Kurul, Konsey ve Daimî Sekreterlikten oluşmaktaydı. Genel Kurulun 42 kurucu üyesi vardı. Üye sayısı en iyi dönemde 63e çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşındaki müttefik kuvvetleri oluşturan İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya, sekiz üyeli Konseyin sürekli üyeleri idiler. Milletler Cemiyetinin kurulmasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Woodrow Wilsonun kayda değer rolü olmuştur ve hatta bu etkinliği dolayısıyla 1919 yılında Nobel Barış ödülüne layık görülmüştür. Buna mukabil, ABD Kongresi Milletler Cemiyeti Yasasını onaylamayı reddetmiş ve bu nedenle ABD Cemiyete üye olamamıştır.

Milletler Cemiyeti, mihver güçlerinin 1930lardaki saldırılarını önleyememiştir. Bu arada

Japonya ve Almanya 1933te, İtalya 1937de, İspanya da 1939da teşkilattan ayrıldılar. Cemiyete 1934 yılında katılmış olan Sovyetler Birliği de 1939da Finlandiyayı işgali nedeniyle teşkilattan çıkarılmıştır.

Türkiyenin, Milletler Cemiyeti ile ilişkileri 1932 yılına kadar sorunlu gelişmiştir. Bir kere, Cemiyetin kurucu belgesinde ölü doğan Sevr Anlaşmasına da atıfta bulunulmaktaydı. Ayrıca, Cemiyet başlangıçta İstanbul Hükümetini muhatap almaktaydı. Diğer sorunlar, İngiltere ile Musul anlaşmazlığı ve Yunanistan ile nüfus mübadelesinin uygulamasında doğan pürüzlerdi. Sorunların çözülmesi üzerine Türkiye Cemiyete davet edilmiş ve 18 Temmuz 1932de katılmış ve son güne kadar bağlılığını sürdürmüştür.

Beklentilerin aksine, Milletler Cemiyeti, barış ve güvenliğin sağlanmasında başarılı olamamış; büyük can ve mal kaybına neden olan İkinci Dünya Savaşının önlenmesinde yetersiz kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşı döneminde, müttefik güçler liderleri aralarında, savaşın gidişatı ve savaş sonrası tesis edilecek düzene ilişkin 20den fazla konferans düzenlemişlerdir. Bu konferansların 16sına İngiltere Başbakanı Churchill, 12sine ABD Başkanı Roosevelt ve 7sine Sovyetler Birliği Lideri Stalin bizzat katılmışlardır.

21-29 Ağustos 1944 tarihinde yapılan Dumberton Oaks Konferansında, barış ve güvenliğin sağlanması ve idamesi amacıyla Birleşmiş Milletler (BM)in kurulması ve 4-11 Şubat 1945te gerçekleşen Yalta Konferansında ise BMnin kuruluşuna dair San Francisco Konferansının düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu arada, galip devletlerin veto yetkisi konusunda mutabakata varılmıştır. Mihver Güçlerine savaş açan 50 müttefik devlet davet edilecekti. Konferans 25 Nisan-25 Haziran 1945 tarihlerinde gerçekleşti ve sonucunda 111 maddelik BM Yasası (United Nations Charter) kabul edildi. Yasa 24 Ekim 1945te yürürlüğe girdi. Kurucu üyeler arasında yer alan Türkiye tarafından Yasanın onaylanma tarihi 24 Ağustos 1945tir. Sovyetler Birliği azınlıkta kalabileceği düşüncesiyle bünyesindeki 16 Cumhuriyetin ayrı ayrı oy hakları olmasını istemişse de bu durumda ABD kendi bünyesindeki 48 devletin (eyalet) de oy hakları olmasının gerekeceğini ileri sürerek bu isteği reddetmiştir. Pazarlık sonucu sadece Belarus ve Ukraynanın müstakil katılmaları hususunda anlaşmaya varılmıştır.

BM Güvenlik Konseyinin veto hakkına sahip üyeleri olarak önce Çin, Sovyetler Birliği, ABD ve İngiltere olmak üzere 4 devlet öngörülmekte iken Churchillin, savaşta ağır kayba uğrayan Fransaya da bu ayrıcalığın tanınması isteği üzerin sayı 5e çıkarılmıştır.

Birleşmiş Milletler aşağıdaki 6 ana organdan oluşmaktadır: Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı, ve Sekreteryaya

Birleş Milletler İkinci Dünya Savaşının hemen sonunda, galip devletlerin öncülüğünde ve yönlendirmeleri ile kurulmuştur. Kurulduğunda 50 üyeden oluşuyordu. Günümüzde üye sayısı neredeyse 4 misli artarak 193e çıkmıştır. 1945 yılında saptanan oluşum ve kurallar günün gereksinmelerini karşılamaktan uzak kalmaktadır. Bu nedenle, BMde reform uzun süredir gündemdedir ve öncelikli konular arasındadır. BMde şimdiye kadar görev gören 10 Genel Sekreterin tamamı reform gereksinimini vurgulamışlar ve öneriler sunmuşlardır.

Esasen BM Yasasında şimdiye kadar birkaç kere tadilat yapılmıştır. Bunlardan birincisi 1965 yılında yürürlüğe giren Güvenlik Konseyi geçici üye sayısının 6dan 10a çıkarılması ve karar için gerekli asgari oy sayısının da buna göre ayarlanarak 9 olarak belirlenmesine dairdir. Diğeri de Ekonomik ve Sosyal Konsey üye sayısının 1965te 18den 27ye, 1973 yılında da 27den 54e çıkarılmasına ilişkindir.

1990ların başından itibaren BMde kapsamlı reform gereksinimi daha sıklıkla dile getirilmeye başlanmıştır. BM Genel Sekreterlerinden özellikle Boutros Boutros-Ghali, Kofi Annan, Ban Ki-moon ve Antonio Guterres olmak üzere son 4ü öneriler sunmuşlardır. Bunlar arasında, Ban Ki-moonun Haziran 2011de oluşturduğu Değişiklik Yönetim Ekibi ile Antonio Guterresin BMnin 80. Kuruluş Yıldönümü münasebetiyle Mart 2025te sunduğu UN 80 Initiative başlıklı kapsamlı raporu öne çıkmaktadır. Bu rapor BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir ve içeriğine ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.

Türkiye de BM reform konusunu gündeme almış bulunmaktadır. 2013 yılında BM 68. Genel Kurul Toplantısına yaptığı konuşmada, Cumhurbaşkanı Erdoğan Dünya 5ten Büyüktür görüşünü dile getirmiş ve bu söylemi daha sonraki Genel Kurul Toplantılarında tekrarlamıştır. Türkiyenin bu görüşü daha ziyade BMde ana görev ve sorumluluğun Güvenlik Konseyi yerine Genel Kurulda olmasına, Konseyin 5 daimî üyesinin veto yetkisinin kaldırılmasına ve daimî üye sayısının arttırılmasına ilişkindir. Bu arada, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı 2011 yılında Daha Adil Bir Dünya Mümkün başlıklı bir kitap ile BM Reformu: Uluslararası İşbirliğine Yeni Bir Yaklaşım başlıklı diğeri bir kitap yayınlamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan söz konusu ikinci kitabı 2023 Genel Kurul Toplantısında üye ülkeler liderlerine dağıtmıştır.

Tüm üye ülkeleri kapsayan Genel Kurul, BM Yasası çerçevesinde her sorunu tartışabilir ve üye ülkeler ile Güvenlik Konseyine tavsiyede bulunabilir. Her üyenin bir oyu vardır. Önemli konularda karar için katılanların 2/3ünün oyu gerekmektedir. Basit konularda çoğunluk oyu yeterlidir. Halen Genel Kurul üyeleri arasında nüfus, ekonomik gelişmişlik ve BM bütçesine katkı açılarından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Uluslararası sistem devletlerin egemen eşitliği temeli üzerine kurulmuştur. Bununla beraber, yukarıda değinilen büyük farklılığı göz önünde bulundurarak sağlıklı ve düzgün işleyen bir sistem oluşturulması yerinde olacaktır. Örneğin oy hakkı hususunda şöyle bir sistem düşünülebilir:

- Nüfusu 10 milyona kadar olan ülkeler için 1 oy hakkı,
- Nüfusu 200 milyona kadar olan ülkeler için 2 oy hakkı,
- Nüfusu 200 milyonun üzerindeki ülkeler için 3 oy hakkı.

Bu konu tartışılabilir ve daha farklı rakamlar üzerinde mutabakata varılabilir.

Ayrıca, BM Bütçesine katkıları belirli oranı aşan ülkelere 1 fazla oy hakkı tanınabilir.

Birleşmiş Milletlerde uluslararası barış ve güvenliğin idamesine ilişkin ana görev Güvenlik Konseyine verilmiştir. Konsey, veto hakkına sahip Çin Halk Cumhuriyeti, Fransa, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık ve ABD olmak üzere 5 daimî üye ile 10 geçici üyeden oluşmaktadır. Geçici üyelerin görev süreleri ikişer yıldır ve üst üste seçilemezler.

Güvenlik Konseyinin oluşumuna ilişkin Yasa maddeleri 1965 yılında değişikliğe uğramış ve geçici üye sayısı 6dan 10a çıkartılmıştır. Karar için 7 yerine 10 üyenin oyu gerekli kılınmıştır. Daimî üyelerin olumlu oy gereksinimi korunmuştur.

BM reform istek ve çalışmalarında tıkanıklık, Güvenlik Konseyinin oluşumu, karar yöntemi ve yetkileri hususlarındaki görüş farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Daimî üyelerin statülerine ve veto yetkilerine ilişkin ayrıcalıklarından vazgeçmelerini ve hatta taviz vermelerini beklemek beyhudedir. Daimî üyelerden şimdiye kadar SSCB (Rusya Federasyonu) 130, ABD 90, İngiltere 29, Çin 19, Fransa 16 kere olumsuz oy kullanarak çoğunluk kararını engellemiş bulunmaktadır. Belki veto yetkilerinin Genel Kurulun mutlak çoğunluk kararı ile aşılması düşünülebilir. Japonya, Almanya, Hindistan ve Brezilya gibi bazı ülkeler, niteliklerinin yeterliliğini ileri sürerek daimî üyeliği ve hatta veto yetkisini hak ettiklerini dile getirmektedirler. Zaten mevcut haliyle sıkıntı yaratan veto yetkisine sahip ülkeler sayısının artırılması sakıncalı olabilir. Daimî üyelik konusunda da mutabakatın bulunmaması bir yana, muhalefet vardır. Bu şartlarda geçici üye sayısının makul sayıda artırılması uygulanabilir bir yol olarak öne çıkmaktadır. Geçici üyelerin görev süreleri, Genel Kurulda oy hakkı olarak önerilen rakamlar paralelinde belirlenebilir. Üst üste seçilme hakkı da tanınabilir.

Güvenlik Konseyi yetki ve oluşumuna öncelik veren reform arayışı uluslararası hukukun açıkça ihlal edilmekte olduğu ve bir müeyyide uygulanmadığı son dönemde daha sıklıkla ve yeni önerilerle gündeme gelmektedir. Örneğin son olarak Finlandiya Cumhurbaşkanı Yeni Delhide katıldığı bir toplantıda, Güvenlik Konseyinin daimî üyelerinin Afrika, Asyadan ikişer, Latin Amerikadan bir üyeye artırılmasını önermiştir. Bir ihtiyaca işaret eden bu öneriler tabiatıyla geliştirilebilir. Örneğin Afrika Birliği, İslam Konferansı Örgütü, Şanghay İşbirliği Örgütü, Türk Devletleri Teşkilatı, BRICS, Avrupa Birliği gibi kuruluşların üyelerinin dönüşümlü olarak yer alabileceği bir oluşum da düşünülebilir.

BMnin diğer önemli bir organı Ekonomik ve Sosyal Konseyin oluşumuna ilişkin olarak Yasada iki kere değişiklik yapılmıştır. 1965te üye sayısı 18den 27ye, 1973te de 27den 54e çıkartılmıştır. Ekonomik ve Sosyal Konseyi yapısı ve işleyişine ilişkin kayda değer bir öneriye rastlanmamıştır.

BM Vesayet Konseyi, son olarak 1994 yılında Palaunun bağımsızlığını kazanmasıyla faaliyetlerini durdurmuştur.

Hukuki sorunlarda Genel Kurul ve Güvenlik Konseyine tavsiye kararları vermek üzere amacıyla faaliyet gösteren Uluslararası Adalet Divanı 15 üyeden oluşmaktadır. Etkinlikleri nispeten sili olmakla beraber, Uluslararası Adalet Divanı reform çalışmaları gündeminde yer almamaktadır.

BMnin 6. Organı olan Sekretarya bütçe, katkıların tahsili ve harcamalara ilişkin bazı sorunlarla karşılaşmakla beraber, bunlara teknik düzeyde yapılacak çalışmalarla çözüm getirilmesi mümkündür.

(*) E. Büyükelçi

Yazar hakkında :

Atıfta bulunmak için: ERÖKTEM, Muzaffer. 2026. "BİRLEŞMİŞ MİLLETLER REFORM ÇALIŞMALARI - 13.03.2026." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2026 / 7. Mart 13. Erişim Nisan 03, 2026. <https://avim.org.tr/Blog/BIRLESMIS-MILLETLER-REFORM-CALISMALARI-13-03-2026>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

@avimorgtr

<https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır